

УДК 347.73:336.71:004.738.5

DOI 10.33244/2617-4154.2(23).2026.104-111

Р. Т. Синюта,*аспірант кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка***R. T. Syniuta,***PhD student of the Department of Intellectual Property and Information Law,
Taras Shevchenko National University of Kyiv**email: synyuta.roman@gmail.com***ORCID 0009-0008-0667-7510**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СФЕРІ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

LEGAL FOUNDATIONS OF FINANCIAL MONITORING IN THE CIRCULATION OF VIRTUAL ASSETS

У статті досліджуються правові засади фінансового моніторингу у сфері обігу віртуальних активів в умовах цифрової трансформації фінансової системи та зростання ризиків використання криптоактивів у протиправних фінансових схемах. Віртуальні активи розглядаються як новий об'єкт фінансово-правового регулювання, що поєднує властивості цифрових технологій і фінансових інструментів та потребує спеціального режиму контролю. Обґрунтовано, що фінансовий моніторинг у цій сфері є ключовим елементом системи запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також інструментом забезпечення фінансової безпеки держави.

Особливу увагу приділено нормативно-правовому регулюванню обігу віртуальних активів в Україні, а також міжнародним стандартам FATF.

У роботі узагальнено наукові підходи дослідників, які наголошують на фрагментарності правового регулювання, складності ідентифікації учасників криптовалютних операцій, недостатній визначеності класифікації віртуальних активів та обмеженій ефективності традиційних механізмів фінансового контролю в умовах децентралізованих технологій. Встановлено, що наявні правові конструкції не повною мірою враховують специфіку блокчейн-економіки й транскордонний характер цифрових фінансових операцій.

Окреслено ключові проблеми у сфері фінансового моніторингу, серед яких: недостатня гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами; відсутність

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Синюта Р. Т., 2026

уніфікованої класифікації віртуальних активів; недосконалість механізмів ідентифікації кінцевих бенефіціарів та обмежене використання сучасних технологічних рішень для контролю транзакцій.

У висновках запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання, зокрема уніфікацію підходів до класифікації віртуальних активів, посилення вимог до діяльності VASP, впровадження технологій RegTech і блокчейн-аналітики, а також поглиблення міжнародної співпраці у сфері AML/CFT. Обґрунтовано, що формування ефективної системи фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів є важливою умовою забезпечення стабільності фінансової системи та мінімізації ризиків використання цифрових активів у злочинних цілях.

Ключові слова: віртуальні активи, фінансовий моніторинг, відмивання доходів, фінансування тероризму, криптовалюта, постачальники послуг віртуальних активів, фінансові операції, міжнародні стандарти фінансового контролю, фінансова безпека.

The article examines the legal foundations of financial monitoring in the field of virtual asset circulation in the context of the digital transformation of the financial system and the growing risks of the use of crypto-assets in illicit financial schemes. Virtual assets are considered as a new object of financial and legal regulation that combines the features of digital technologies and financial instruments and requires a special regulatory regime. It is substantiated that financial monitoring in this area is a key element of the system for preventing money laundering and terrorist financing, as well as a tool for ensuring the financial security of the state.

Particular attention is paid to the regulatory framework governing the circulation of virtual assets in Ukraine, as well as to international standards developed by the Financial Action Task Force (FATF).

The paper summarizes scholarly approaches emphasizing the fragmented nature of legal regulation, the complexity of identifying participants in cryptocurrency transactions, the lack of a clear classification of virtual assets, and the limited effectiveness of traditional financial control mechanisms in the context of decentralized technologies. It is established that existing legal frameworks do not fully take into account the specifics of the blockchain economy and the cross-border nature of digital financial transactions.

The key problems in the field of financial monitoring are outlined, including insufficient harmonization of national legislation with international standards; the absence of a unified classification of virtual assets; shortcomings in mechanisms for identifying ultimate beneficial owners; and the limited use of modern technological solutions for transaction monitoring.

The conclusions propose directions for improving legal regulation, in particular the unification of approaches to the classification of virtual assets, strengthening requirements for virtual asset service providers, the implementation of regulatory technologies and blockchain analytics, and the enhancement of international cooperation in the field of anti-money laundering and counter-terrorist financing. It is substantiated that the development of an effective system of financial monitoring in the field of virtual assets is a necessary condition for ensuring the stability of the financial system and minimizing the risks of the use of digital assets for criminal purposes.

Синюта Р. Т. Правові засади фінансового моніторингу у сфері обігу віртуальних активів

Keywords: *virtual assets, financial monitoring, money laundering, terrorist financing, cryptocurrency, virtual asset service providers, financial transactions, international financial control standards, financial security.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток цифрової економіки та впровадження новітніх фінансових технологій зумовили появу віртуальних активів як нового об'єкта цивільного обігу та фінансово-правового регулювання. Поширення криптовалют, токенизованих активів і пов'язаних із ними сервісів сформувало якісно новий сегмент фінансового ринку, який функціонує поза традиційними інституційними механізмами контролю. Це зі свого боку актуалізує питання ефективного фінансового моніторингу операцій із такими активами, зокрема в контексті запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Незважаючи на поступове формування нормативно-правової бази в цій сфері, чинне законодавство України все ще перебуває на етапі становлення та адаптації до міжнародних стандартів. Відсутність усталеного підходу до визначення правової природи віртуальних активів, їхньої класифікації та статусу суб'єктів, що забезпечують їх обіг, ускладнює побудову цілісної системи фінансового моніторингу. Додаткові труднощі пов'язані з високим рівнем анонімності транзакцій, транскордонним характером операцій і використанням децентралізованих технологій, що значно знижує ефективність традиційних інструментів контролю.

Аналіз наукових досліджень свідчить про зростання уваги до проблем правового регулювання криптоактивів, їхньої економічної природи та ризиків для фінансової системи. Водночас питання комплексного поєднання правових засад функціонування ринку віртуальних активів із механізмами фінансового моніторингу залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, потребують уточнення підходи до ідентифікації та верифікації користувачів, визначення кола суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також імплементації міжнародних стандартів у національну правову систему.

У сучасних умовах особливого значення набуває забезпечення балансу між інноваційним розвитком фінансових технологій і потребою в належному рівні фінансової безпеки держави. Недосконалість правового регулювання у сфері обігу віртуальних активів може створювати передумови для зловживань, ухилення від оподаткування та легалізації незаконних доходів. Відтак існує об'єктивна потреба у формуванні системного підходу до правового забезпечення фінансового моніторингу в цій сфері, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового моніторингу у сфері обігу віртуальних активів активно досліджується як українськими, так і зарубіжними науковцями, що зумовлено стрімким розвитком цифрових фінансових технологій та зростанням ризиків їхнього використання в незаконній діяльності. Серед українських дослідників значний внесок у розроблення правових аспектів фінансового моніторингу здійснили М. Г. Ільченко, який проаналізував суб'єктний склад фінансового моніторингу операцій з криптовалютою та запропонував підходи до їхньої класифікації й визначення повноважень державних органів, зокрема Державної служби фінансового моніторингу України та Національного банку України [1, с. 149].

Питання практичного застосування фінансового моніторингу в криптовалютних операціях досліджував О. В. Грабчук, який акцентував увагу на потребі у врахуванні міжнародного досвіду регулювання та імплементації стандартів FATF у національну систему AML/CFT [2, с. 384]. Автор підкреслює, що ефективність фінансового моніторингу значною мірою залежить від рівня технологічної адаптації регуляторних органів.

У контексті правового регулювання криптовалютної інфраструктури потрібно виокремити дослідження А. М. Нікончука та О. І. Беця, які вивчають правові засади діяльності криптовалютних бірж [3, с. 143].

В. Л. Гончарук розглядав вплив криптовалют на фінансову систему держави та визначив ризики їхнього використання для відмивання доходів і фінансування злочинної діяльності; наголошував на потребі в посиленні державного контролю та розвитку інструментів фінансового моніторингу [4, с. 32].

Проблеми правового статусу віртуальних активів та їхні інтеграції у фінансову систему України досліджували А. Крушинська, Н. Ткачук і Р. Кравчук, які зазначали, що відсутність єдиного законодавчого підходу ускладнює формування ефективної системи фінансового контролю та моніторингу операцій із криптоактивами [5, с. 107].

Т. В. Федоренко підкреслює фрагментарність чинного законодавства України у сфері віртуальних активів і потребу в комплексному підході до регулювання, включно з оподаткуванням, фінансовим моніторингом і захистом прав інвесторів [6, с. 47].

Nicolas Courtois, Casper Gradon та Klaus Schmeh аналізували використання криптовалют у фінансових злочинах і підкреслювали значення кримінально-правового та регуляторного контролю для протидії відмиванню коштів і шахрайству [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових джерел свідчить про значну увагу дослідників до проблематики віртуальних активів і фінансового моніторингу. Водночас залишається недостатньо розробленим комплексний правовий механізм фінансового моніторингу операцій із віртуальними активами, що враховує як національні особливості правового регулювання, так і міжнародні стандарти AML/CFT.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає в комплексному дослідженні правових засад фінансового моніторингу у сфері обігу віртуальних активів, а також аналізі сучасного стану нормативно-правового регулювання цієї сфери в Україні та міжнародних підходів до запобігання використанню віртуальних активів у незаконних фінансових операціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий моніторинг у сфері обігу віртуальних активів є складовою системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму, правове регулювання якого в Україні базується на положеннях Закону України від 6 грудня 2019 року № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон № 361-IX) [8], який було суттєво оновлено з урахуванням міжнародних стандартів FATF. Відповідно до цього Закону до суб'єктів первинного фінансового моніторингу віднесено також постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, що фактично інтегрує криптовалютний сектор у систему державного фінансового контролю.

Водночас базовим нормативним актом, який визначає правовий статус віртуальних активів, є Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-IX «Про віртуальні активи», який на сьогодні ще не набрав чинності [9]. Він закріплює поняття віртуальних активів як нематеріальних благ, що можуть бути об'єктом цивільних прав, але не є законним платіжним засобом. Однак повноцінне введення цього Закону в дію залежить від ухвалення податкових змін, що свідчить про незавершеність нормативного регулювання.

У наукових джерелах наголошується, що інтеграція віртуальних активів у сферу фінансового моніторингу є об'єктивною потребою, зумовленою високими ризиками їхнього використання для відмивання коштів. Зокрема, М. Г. Ільченко зазначає, що «відсутність чіткого визначення суб'єктів криптовалютного ринку ускладнює реалізацію ефективного фінансового моніторингу та створює прогалини у механізмах державного контролю» [1, с. 150].

О. В. Грабчук підкреслює важливість імплементації міжнародних стандартів FATF у національну систему, наголошуючи, що «ефективність фінансового моніторингу криптовалютних операцій безпосередньо залежить від рівня гармонізації українського законодавства з глобальними AML/CFT-вимогами» [2, с. 385].

Проблема правового статусу постачальників послуг віртуальних активів (VASP) розглядається А. М. Нікончуком та О. І. Бецем, які зазначають, що діяльність криптовалютних бірж в Україні потребує «чіткої регламентації та запровадження обов'язкових процедур ідентифікації клієнтів і повідомлення про підозрілі операції» [3, с. 144].

В. Л. Гончарук звертає увагу на макроекономічні ризики криптоактивів, підкреслюючи, що «використання криптовалют у тіньових схемах становить загрозу фінансовій безпеці держави та вимагає посилення механізмів фінансового контролю» [4, с. 33].

А. Крушинська, Н. Ткачук та Р. Кравчук у своїх дослідженнях наголошують, що правове регулювання віртуальних активів в Україні перебуває на етапі формування, а тому «відсутність системного законодавчого підходу унеможливорює ефективне функціонування системи фінансового моніторингу» [5, с. 108].

Окремо варто зазначити підхід Т. В. Федоренко, яка акцентує на фрагментарності правового регулювання та потребі в комплексному підході, що охоплює не лише фінансовий моніторинг, але й оподаткування та захист прав учасників ринку [6, с. 48].

На міжнародному рівні важливе значення мають рекомендації FATF, які передбачають обов'язкове ліцензування VASP, застосування процедур KYC і моніторинг транзакцій з віртуальними активами. Українське законодавство поступово адаптується до цих вимог, однак, як зазначає М. Г. Ільченко, «практична реалізація механізмів фінансового моніторингу залишається недостатньо ефективною через відсутність повноцінної інфраструктури контролю» [1, с. 150].

Отже, аналіз нормативно-правової бази та наукових джерел свідчить про те, що фінансовий моніторинг у сфері віртуальних активів в Україні перебуває на етапі становлення. Незважаючи на ухвалення базових законодавчих актів, залишається низка невирішених проблем, пов'язаних із визначенням правового статусу суб'єктів ринку, удосконаленням механізмів контролю та гармонізацією із міжнародними стандартами. Це зумовлює потребу в подальшому розвитку комплексного правового регулювання в цій сфері.

Додатково потрібно звернути увагу на те, що ефективність фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів значною мірою залежить від рівня технологічної взаємодії державних органів і приватного сектору. У цьому контексті важливим є розвиток так званого RegTech-підходу (regulatory technology), який дає змогу автоматизувати процеси ідентифікації ризикових транзакцій і підвищити швидкість реагування фінансових установ. Як зазначається в наукових дослідженнях, традиційні механізми фінансового контролю не забезпечують належного рівня ефективності в умовах децентралізованих мереж, що функціонують на основі блокчейн-технологій.

Окремої уваги потребує питання класифікації віртуальних активів, оскільки саме від правильної правової кваліфікації залежить режим їхнього обігу та рівень фінансового контролю. У наукових роботах наголошується, що відсутність єдиної класифікаційної моделі ускладнює застосування норм фінансового моніторингу на практиці. Зокрема, М. Г. Ільченко підкреслює, що «різноманітність форм віртуальних активів зумовлює необхідність диференційованого підходу до їх правового регулювання» [1, с. 151].

Проблемним аспектом залишається також ідентифікація кінцевих бенефіціарів операцій із віртуальними активами. Децентралізований характер технології блокчейн значно ускладнює встановлення реальних учасників транзакцій, що створює додаткові ризики для системи фінансового моніторингу. У цьому контексті О. В. Грабчук зазначає, що «необхідним є поєднання правових та технологічних інструментів контролю для забезпечення прозорості криптовалютних операцій» [3, с. 348].

Важливим чинником для налагодження процесів фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів є також і міжнародна співпраця. Враховуючи транскордонний характер операцій із віртуальними активами, жодна держава не може самостійно забезпечити повний контроль за їхнім обігом. Як зазначає В. Л. Гончарук, «глобалізований характер криптовалютного ринку вимагає узгоджених дій держав щодо протидії фінансовим злочинам» [4, с. 34].

Окремо потрібно виділити проблему правозастосовної практики. Незважаючи на наявність законодавчих норм, механізми їхньої реалізації залишаються недостатньо ефективними. Це пов'язано як із недостатнім рівнем підготовки суб'єктів фінансового моніторингу, так і з відсутністю уніфікованих методичних підходів до виявлення підозрілих операцій із віртуальними активами. У цьому аспекті А. М. Нікончук та О. І. Бець наголошують на потребі в запровадженні чітких ліцензійних вимог до криптовалютних бірж як ключових елементів інфраструктури ринку [3, с. 144].

Отже, подальший розвиток системи фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів має базуватися на поєднанні трьох ключових компонентів: удосконалення національного законодавства, впровадження сучасних технологічних рішень і гармонізації з міжнародними стандартами AML/CFT. Лише комплексний підхід дасть змогу забезпечити ефективний контроль за обігом віртуальних активів і мінімізувати ризики їхнього використання в незаконних цілях.

Висновки. Фінансовий моніторинг у сфері обігу віртуальних активів є складним багаторівневим механізмом, який перебуває на етапі активного формування як у національному, так і в міжнародному правовому полі. Нормативне регулювання в Україні, зокрема положення Закону України № 361-IX та Закону України «Про віртуальні активи»,

створює лише базові передумови для внесення криптоактивів до системи фінансового моніторингу, однак не забезпечує повної ефективності їхнього практичного застосування. Проведений аналіз наукових підходів дає змогу дійти висновку, що основними проблемами залишаються: відсутність уніфікованої класифікації віртуальних активів, недостатня визначеність статусу постачальників послуг (VASP), складність ідентифікації учасників транзакцій, а також обмеженість інструментів державного фінансового контролю в умовах децентралізованих технологій.

Крім того, встановлено, що наявна система фінансового моніторингу недостатньо адаптована до особливостей блокчейн-економіки, що ускладнює виявлення підозрілих операцій і підвищує ризики використання віртуальних активів для легалізації злочинних доходів.

Для підвищення ефективності фінансового моніторингу у сфері віртуальних активів доцільно запропонувати такі напрями вдосконалення:

1) уніфікація законодавчого регулювання – сформулювати єдину законодавчу класифікацію віртуальних активів із чітким розмежуванням їхніх видів (платіжні токени, утилітарні токени, security-токени тощо), що дасть змогу забезпечити належне застосування норм фінансового моніторингу;

2) посилення регулювання VASP-сектору – запровадити обов'язкове ліцензування постачальників послуг віртуальних активів, встановлення чітких вимог до комплаєнсу, внутрішнього контролю та процедур KYC/AML;

3) інтеграція RegTech та блокчейн-аналітики – впроваджувати сучасні технологічні рішення для автоматизованого моніторингу транзакцій, аналізу ланцюгів операцій та виявлення підозрілої активності в режимі реального часу;

4) поглиблення міжнародного співробітництва з урахуванням транскордонного характеру віртуальних активів – розширювати обмін фінансовою інформацією між державами та гармонізувати національне законодавство зі стандартами FATF і нормами ЄС (зокрема, MiCA);

5) підвищення інституційної спроможності органів фінансового моніторингу – посилити кадровий і технічний потенціал Державної служби фінансового моніторингу України, зокрема за допомогою спеціалізованого навчання та впровадження аналітичних цифрових платформ.

Отже, лише комплексна реалізація зазначених заходів дасть змогу сформувати ефективну, технологічно адаптовану та законодавчо врегульовану систему фінансового моніторингу у сфері обігу віртуальних активів, що відповідатиме сучасним викликам цифрової економіки та вимогам фінансової безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільченко М. Г. Суб'єкти фінансового моніторингу обігу криптовалюти в Україні та їх повноваження: фінансово-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 2, № 81. С. 149–154. DOI : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.23>

2. Грабчук О. В. Фінансовий моніторинг операцій з криптовалютою: врахування зарубіжного досвіду. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства* : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», 09–10 грудня 2021 року. К. : КНЕУ, 2021. С. 384–386. URL : <https://surl.li/degeeh>
3. Нікончук А. М., Бец О. І. Правові засади діяльності криптовалютних бірж. *Наукові записки. Серія: Право*. 2025. № 18. С. 143–148. URL : <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/571>
4. Гончарук В. Л. Вплив криптовалют на фінансову систему та можливі наслідки для фінансово-економічної безпеки. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. Випуск 1 (9). С. 32–40. DOI : <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-1-4>
5. Крушинська А., Ткачук Н., Кравчук Р. Особливості та перспективи розвитку криптовалют в Україні. *Фінансовий простір*. 2023. № 4 (52). С. 107–117. DOI : [https://doi.org/10.30970/fp.4\(52\).2023.107116117](https://doi.org/10.30970/fp.4(52).2023.107116117)
6. Федоренко Т. В. Правове регулювання віртуальних активів в Україні: перспективи розвитку. *Сучасний науковий журнал*. 2024. № 3 (1). С. 47–53. DOI : <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2024-3-6>
7. Nicolas T. Courtois, Kasper T. Gradon, Klaus Schmeh. Crypto Currency Regulation and Law Enforcement Perspectives / arXivLabs : experimental projects with community collaborators. 2021. DOI : <https://doi.org/10.48550/arXiv.2109.01047>
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 груд. 2019 р. № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
9. Про віртуальні активи : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2074-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20>

Дата надходження 05.05.2026

Дата прийняття 11.05.2026

Дата рекомендації 28.05.2026

Дата публікації 30.06.2026